

3 Joatkkaskuvla oahpu čadaheapmi

Tom Granseth, seniorráddeaddi Statistihkalaš guovddášdoaimmahat

Čeahkkáigeassu

Sullii 7 oahppi 10 oahppis čadahit joatkkaskuvlla oahpu viđa jagis dan rájes go vuohččan álget joatkkaskuvlii, 6 proseanta leat ain oahpus, ja 23 proseanta eai oaččo duodaštusa/fágareivve dahje heitet gaskan (heaitin) viđa jagi áigodagas. Fidnofágalaš oahppoprográmmain heitet mearkkašahtti eanet go studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmmain. Sámi ássanguovlluin heitet eanet oahppit gaskan oahpu gaccadettiin go muđui riikkas.

Li leat nu ahte sii geat heitet joatkkaskuvllas eai leat ekonomalaččat aktiivvat.

Sullii 2 oahppi 3 oahppis geat leat heaitán/eai álgán joatkkaskuvlla ohppui, leat bargagoahtán dađistaga, dan čájehit maiddá eará guorahallamat. Oassi geat ožžot barggu lea stuorit davvin go lulde. Leat geográfalaš erohusat makkár bargosurgiid “válljejit”. Dát artihkal čiekŋuda dan dárkileappot.

3.1 Sisdoallu

Statistihkalaš guovddášdoaimmahat ráhkada jahkásaččeat statistihka joatkkaskuvlla oahpu čadaheamis. Dat čájeha galle oahppi čadahit joatkkaskuvla oahpu viđa jagi sisa dan rájes go leat álgán ohppui vuohččan, ja man gallis eai leat čadahan oahpu dahje geat eai ceavzze eksámena/fágareivve. Statistihkka čájeha maiddá man stuora oassi jahkejoavkkuin čadaha dahje ii čadat. Statistihkka čájeha ahte golmma davimus fylkkas heitet eanemusat.

Dán artihkkalis ovdanbuktit statistihka joatkkaskuvla oahpus eará geográfalaš dásis go ohppiid ássanfylkka mielde (go leat 16 jagi). Dás leat guovllut sámi ássanguovllut³ Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus, (maid viidásit gohčodit SED-guovllun), muđui Davvi-Norga davábealde Sáltduoddara (Muđui davvin) ja eará guovllut riikkas (Lulli- ja Gaska-Norga).

Eiseválddiin lea fokus joatkkaskuvlla oahpu heaitimii gaskan skuvlaváccidettiin. Kapihtal 3.2 ovdanbukttá muhtun deháleamos doaibmabijuid maid eiseválddit leat bidjat doibmii unnidit heaitima.

Kapihttalis 3.3 ovdanbuktit loguid joatkkaskuvla oahpu čadaheamis, sihke stáhtusis dál ja maŋemus jagiid rievdamiin. Das leat maiddá buohtastahtán heaitin loguid golmma guovllus sohkaбелиid, oahppoprográmmaid, vuoddoskuvlapoeaŋŋaid ja váhnemiid oahppodásiid ektui. Gáldu dáhtaide lea nasjonal utdanningsbase (NUDB), mas earret eará leat diedut fylkasuohkaniid hálddahaslaš dáhtavuogádagas joatkkaskuvla oahpu sisváldimiin.

³ Dihto suohkanat ja oasis suohkaniin Norggas davábealde Sáltduoddara, mat gullet Sámedikki ealahusovddideami doarjjaortnega geográfalaš guvlui. Doaibmaguovlu lea rievdaduvvon mángii. Dán artihkkalis leat geavahan ráddjejuvvonguovllu nugo lei 2012:s.

Leat go sii geat heite/eai álgán joatkkaskuvla ohppui barggus ja jus leat makkár ealáhusas leat sii barggus?

Kapihttalis 3.4 geahččat dan dárkileappot. Dasa leat dáhtagáldun álbmotregisttar, SSB ja NUDB indiviidavuodustuvvon bargostatistihkat. NUDB leat dieđut áiggiin goas ovttaskas olbmot leat álgán/loahpahan oahpuid. Dat áiggit dahket ea.ea. vejolažžan iskat gii ii goassege čadahan joatkkaskuvla oahpu.

Kapihttalis 3.5 leat váldokonklusuvnnat, ja maiddái evttohusat viidásit analysai.

Artihkkalis leat mángga sajis geavahan doahpaga ohppiidoavku 2008. Ohppiidoavku 2008 mearkkaša oahppit geat álge joatkkaskuvla ohppui vuohččan 2008 čavčča. Rievdadusat Reforbma

94 rájes Máhttoloktemii 2006 čavčča, mielddisbukte maiddái eará terminologiija. Doaba «oahpposuorgi/studieretning» rievddai «oahppoprográmmán/utdanningsprogram». Doaba «dábálašfága/allmennfag» rievddai namman «studeremii- ráhkkanahti/studieforbereðende». Dán artihkkalis geavahit Máhttoloktema terminologiija.

3.2 Eiseválddiid joatkkaskuvla oahpahusa vuoruheapmi

Eiseválddiin lea dál fokus ohppiide geat heitet joatkkaskuvla oahpus. Oahpahaspolitihka bokte áigot nannet buoremus beliid norgga servodagas ja dustet deháleamos hástalusaid. Sihkkarastit buohkaide buori oahpahasfálaldaga lea guovddáš ášši. Dáláš oahpahaspolitihka rámmat leat čállon Dieđ. St. 20 (2012-2013) «På rett vei».

Alla čadaheapmi joatkkaskuvla oahpus lea dárbbaslaš boahpteáiggi bargoeallima dárbbuid dustemii. Eiseválddit leat bidjan johtui muhtun doaibmabijuid mihtuin oazžut 75 proseanta čadahit ja oazžut dohkkehuvvot joatkkaskuvla oahpahusa ovdal 2015. Oahpahasdepartemeanta diehtá ahte eai visot doaibmabijut mat leat biddjon johtui lea seamma bures lihkestuvvan. Joatkkaskuvllat leat čadahan mánggaid iešguđetlágan doaibmabijuid, muhtumat eanet lihkestuvvan go earát. Lea dehálaš identifiseret makkár doaibmabijut leat beaktilat. Fylkkasuohkanat leat danne ásahan ortnega man bokte juogadit vásáhusaid.

Namuhit dás muhtun suorit nátionála vuoruhemiid:

- Ny GIV prošeakta jagi 2010, das lei deaddu intensiivoahpahas lohkamis, čállimis ja rehkenastimis ohppiide geain lea logat luohkás fágalaš dássi vuolemusas. Prošeakta bisttii 2013 rádjái ja lea dál loahpahuuvvon, muhto lea joatkán namain «Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring».
- Oahpahasdepartemeanta nammadii ođđajagimánus 2006:s bargojoavkku mas lei mandáhtta ea.ea. identifiseret sivaid manne oahppit eai čadat joatkkaskuvla oahpu, ja árvoštallat mihtolaš doaibmabijuid mat sáhttet buoridahttit čadaheami; ea.ea. lei das deattuheapmi doaibmabijuin minoritehtagielat ohppiide, dan vuolis maiddái sámegeiagiidda.
- 2005 čavčča sisafievrriduvvui Máhttolokten. Dat bođii Reforbma94 sadjái. Joatkkaskuvla ohppui mielddisbuvttii dát refoarbma muhtun rievdadusaid, sihke ođđa struktuvrra ja ođđa oahppoplánain. Reforbma mielddisbuvtti maiddái ođđa vugiid doaimmahit norgga skuvlla, mánggabaelálaččabut čovdosiiguin ja bargovugiiguin.
- Vekslingsmodell/lotnolasmodealla lea geabbilis oahppomodealla skuvllas ja oahpahasas fitnodagain. Lotnolasmodealla lea molssaeaktu árbevirolaš váldomodellii mas lea 2 jagi skuvllas ja 2 jagi oahppofitnodagas. Mihttu lotnolasmodeallain lea

oččodit relevántamus oahpahusa fágareivve ollašuhttima rádjai sávahahti oahppofágaid bokte, man boadusin fas galggašii leat unnidit heaitinlogu.

- Dehálaš eaktu modellii lea čanastat ealáhussii. Leat iešguđetlágan doarjjaortnegat fitnodagaide mat váldet oahpahalliid ja oahppokandidáhtaid, ea.ea. sierra doarjjaortnet mainna lea mihttun stimuleret ásahasaid addit oahpahalliide ja oahppokandidáhtaide geain leat erenoamáš dárbbut, vejolašvuoda háhkat fágaoahpu.

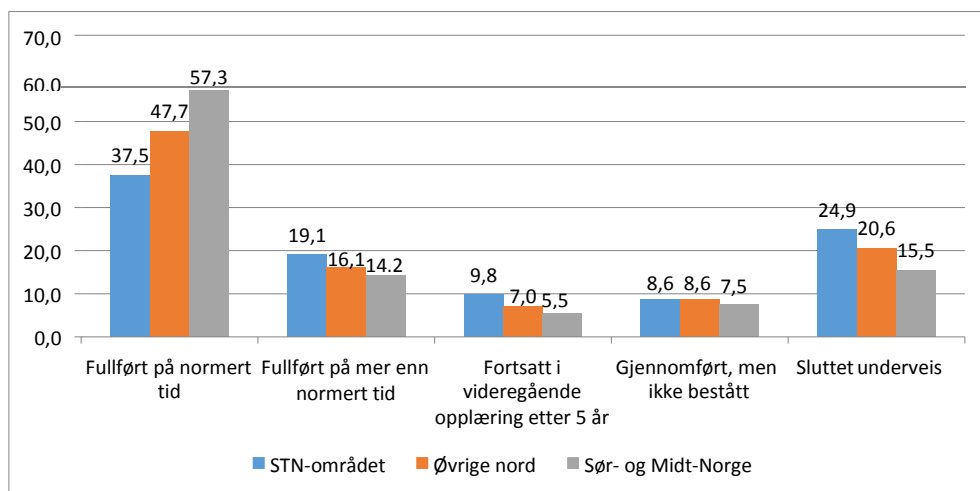
3.3 Čadaheapmi joatkkaskuvla oahpus

3.3.1 Álggahus

Dain 62787 ohppiin geat álge joatkkaskuvla ohppui vuohččan 2009 čavčča, čadahedje 70,8 proseanta ohppiin 5 jagi sisa dan rájes go álge. Dasa lassin ledje 5,7 proseanta ohppiin ain oahpus dan áigodaga maŋŋil, ja 23,6 proseanta ohppiin ledje heaitán oahpus, juogo ledje oahppit heaitán ieža dahje eai lean ceavzán eksámenis dahje fágareivves. Dán artihkkalis lea fokus ohppiide geat leat heaitán joatkkaskuvla oahpus.

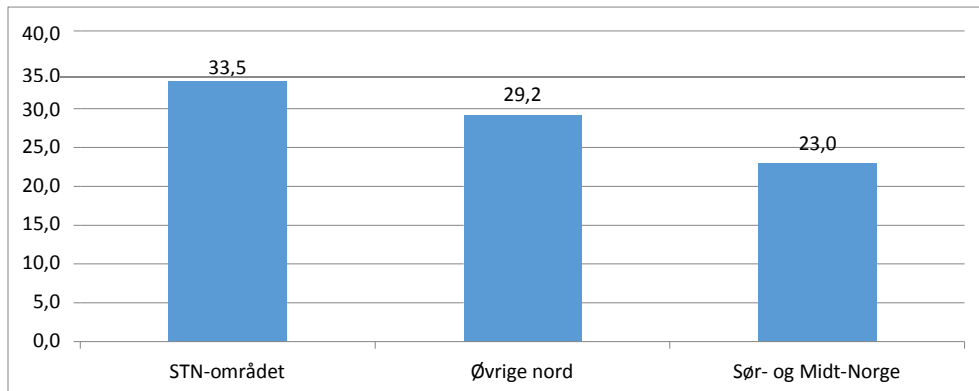
Figuvra 3.1 čájeha iešguđetge čadahanmutter, mo dat juohkásit min golmma guovllus. Lea mearkkašahtti ahte čilgehus dasa go guovtti davimus guovllus lea alla lohku sis geat heitet joatkkaskuvla oahpus, dat ahte oahppit heitet gaskan oahpo gaccadettiin. Oassi ohppiin geat eai leat ceavzán eksámena dahje fágareivve lea sullii seamma buot golmma guovllus.

Figuvra 3.1 Čadahanmutter joatkkaskuvla oahpus, ohppiid ássanguovllu ektui. Ohppiidjoavku 2009

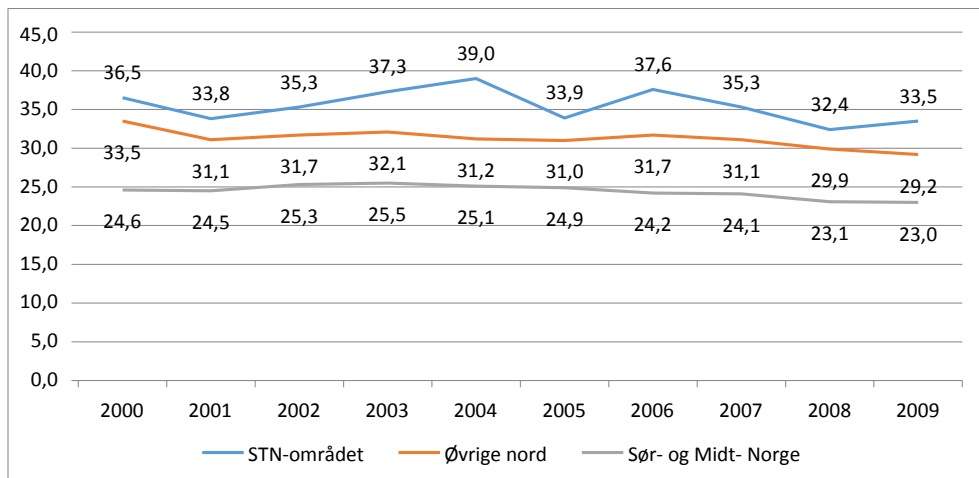
Figuvra 3.2 čájeha ahte ohppiin SED-guovllus, ja ohppiin Mudui davvin lea alit heitin lohku joatkkaskuvla oahpus go ohppiin ássanguovllus Lulli- ja Gaska-Norggas. Ohppiidjoavkkus geat álge 2009 lei heitin lohku 23,0 proseanta Lulli- ja Gaska-Norggas, ja 29,2 proseanta Mudui davvin ja 33,5 proseanta SED-guovllus.

Figvra 3.2 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid ássanguovllu ektui. Ohppiidjoavku 2009

Lea tendensa ahte heaitin joatkkaskuvla oahpus lea njedjan mañemus jagiid. Figvra 3.3 čájeha ahte heaitin Mudui davvin ja Lulli- ja Gaska-Norggas lea dásset ja positiiva guvlui rievdan dan rájes go 2003 ohppiidjoavku álggii. Mañnil relatiivvalaš dásseidis heaitinlogu ohppiidjoavkkuin geat álge jagiid 2000 rájes 2006 rádjái, de lea heaitin SED-guovllus njedjan 37,6 proseanta 2007 ohppiidjoavkkus 32,4 prosentii 2008 ohppiidjoavkkus. 2008 rájes 2009 rádjái lei goitge veahás lassáneapmi 33,5 prosentii, mii lea nubbin vuolimushoku 2000-logu rájes. SED-guovllus leat smávva ohppiidjoavkkut. Proseantaid mielde heaitin sáhtta danne rievddadit jagis jahkái.

Figvra 3.3 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid ássanguovllu ektui. Ohppiidjoavkkut 2000-2009

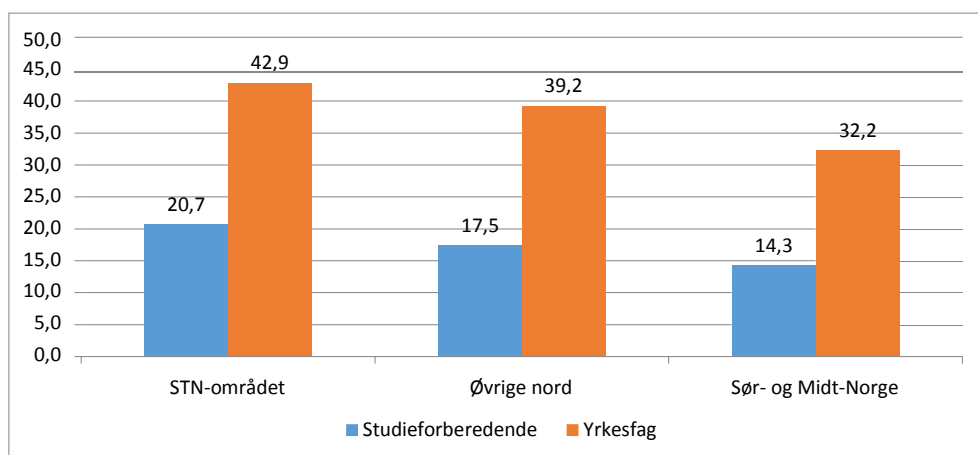

3.3.2 Heaitin oahppoprográmmaid ektui

SSB čadahanstatistihkka čájeha ahte ohppiin studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmmas lea heaitin lohku mearkkašahtti vuollelis go heaitin lohku fidnofágalaš oahppoprográmmaid. Dat guoská buot guovlluide riikkas ja maiddái min golmma guvlui.

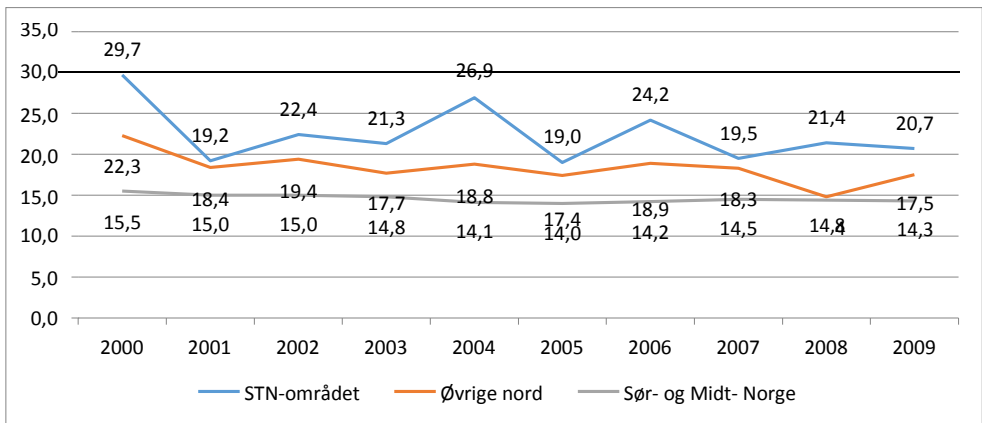
Ohppiidjoavkkus geat álge 2009 čavčča, lei heaitin 20,7 proseanta ohppiide geat orrot SED-guovllus ja geat vázze studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmma. Fidnofágalaš ohppiid heaitin lei 42,9 proseanta. Oassi Muđui davvin lea 17,5 proseanta studeremii-ráhkkanahhtimis ja 39,2 proseanta fidnofágalaš oahpuin, geahča figuvra 3.2.1 vuollelis.

Figuvra 3.4 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, oahppoprográmma ja oahppi ássanguovlluektui. Ohppiidjoavku 2009

Figuvra 3.5 čájeha mo heaitin studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmmas lea rievdan mañemus jagiid. SED-guovllus lea heaitin studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmmas njiedjan 29,7 proseanttas jagi 2000 ohppiidjoavkkus 20,7 prosentii ohppiidjovkui geat álge 2009 jagis. Earret dan lea váttis oaidnit čielga treanddaid. Muhtun jagiid lea heaitin lohku leamaš unnit. Sihke jagiid 2001, 2005 ja 2007 lei heaitin lohku vuolábealde 20 proseanta. Nu go ovdalis namuhuvvon, de leat unnán oahppit SED-guovllus, ja de sáhttet proseantaid mielde heaitin logut rievddadit ollu jagis jahkái, dan čájehit logut čielgasit. Muđui davvin lea heaitin lohku studeremii-ráhkkanahhti suorggis niedjan 22,3 proseanta jagi 2000 rájes dáláži 17,5 prosentii. Lea maiddái oalle stuora lassáneapmi mañemus jagi ohppiidjoavkku heaitin logus. Lulli- ja Gaska-Norggas njiejai heaitin lohku 2000 rájes 2004 rádjái. Dan mañnil leat heaitin logut leamaš dássedat.

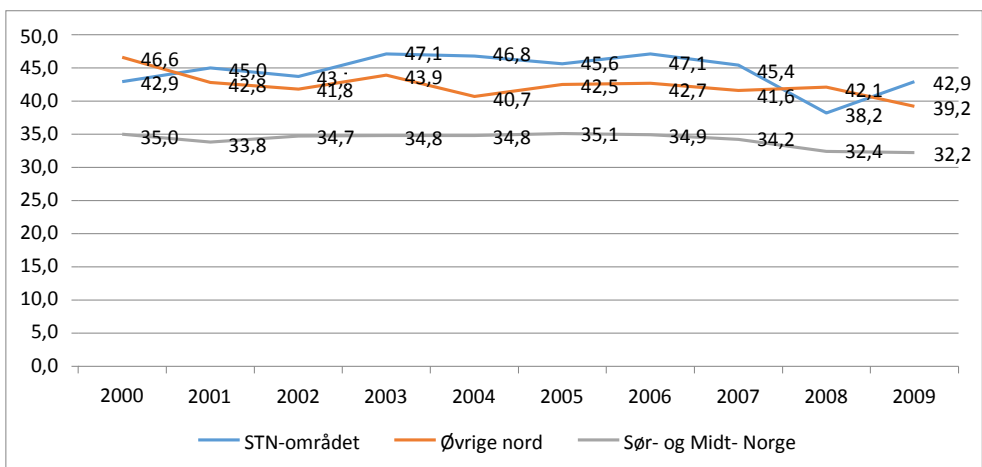
Figuvra 3.5 Studeremii-ráhkkanahttioahppoprográmma. Heaitin joatkkaskuvlaoahpus, ohppiidássanguovlluektui. Ohppiidjoavkkut 2000-2009

Figuvra 3.6 čájeha mo njieddju fidnofágalašoahpuin lea rievdan 2000 rájes. SED-guovllus álggii posiitiiva rievdan 2006:s. 2008 rájes 2009 rádjái lassánii goitge fas 4,7 proseantapeaŋŋain 42,9 prosentii, mii maiddá lea seamma heaitin lohku go ohppiidjoavkkus lei jagi 2000.

Ohppiidjoavkkus geat álge 2009:s sihke Lulli- ja Gaska-Norggas ja Mudui davvin lei heaitin lohku vuolemusas olles 2000-logus.

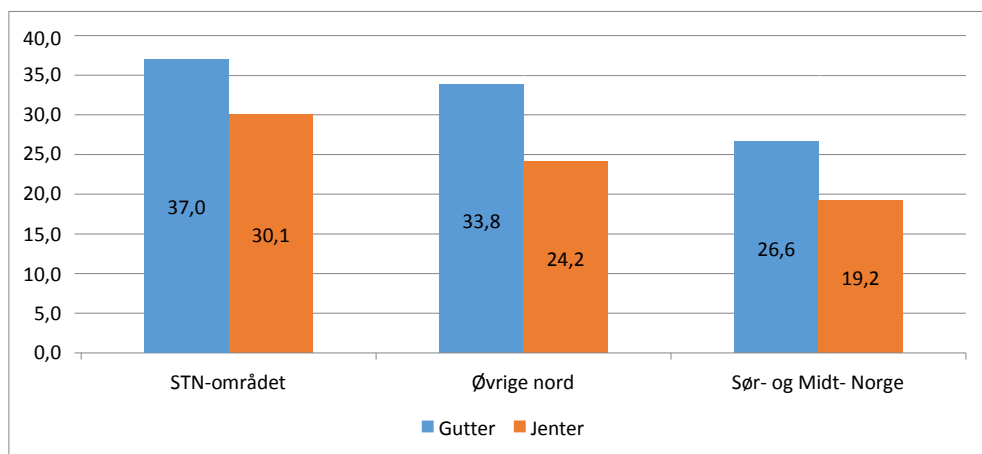
Figuvra 3.6 Fidnofágalaš oahppoprográmmat. Heaitin joatkkaskuvlaoahpus, ohppiidássanguovllu ektui. Ohppiidjoavkkut 2000-2009

3.3.3 Heaitin sohkabeliid ektui

Nieiddaid heaitin joatkkaskuvlaoahpus lea leamaš árbevirolaččat oalle ollu unnit go bártniid heaitin. Figuvra 3.3.1 čájeha sohkabeliid gaskkas erohusa min golmma guovllus. Lulli- ja Gaska-Norggas, ohppiidjoavkkus geat álge 2009:s, lei 7,4 proseantapoeaŋŋa erohus nieiddaide buorrin. Muđui davvin lei erohus measta 10 proseantapoeaŋŋa, SED-guovllus lei erohus 6,9 proseantapoeaŋŋa.

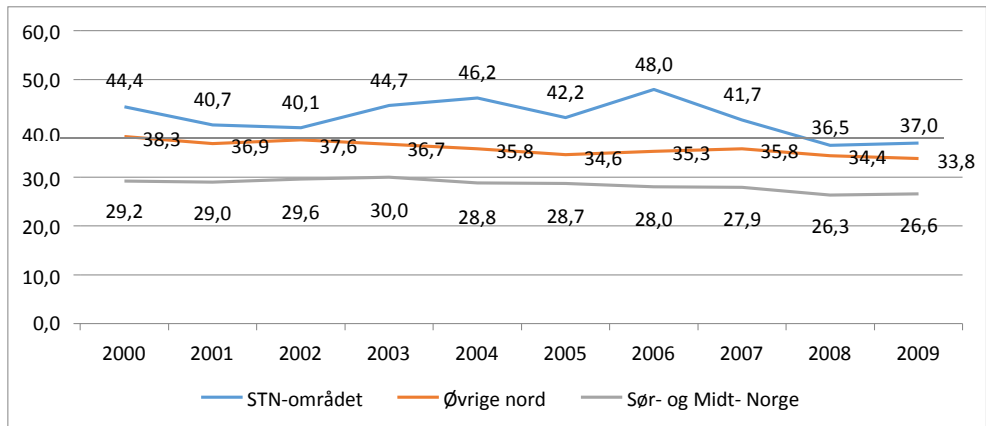
Figuvra 3.7 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid sohkabeali ja ássanguovlluektui. Ohppiidjoavku 2009.

Figuvrrat 3.8 ja 3.9 čájehit mo heaitin lohku lea rievdan jagi 2000 rájes bártniid ja nieiddaid ektui. Heaitin lohku bártniide geat orrot SED-guovllus lassánii vel jagi 2005-ohppiidjoavkkuin. Dan maŋŋil treanda jorggihi. Jagi 2006 ohppiidjoavkku rájes njejai heaitin lohku 48,0 proseanttas 37,0 prosentii ohppiidjovkui geat álge 2008:s, muhto lei gal veaháš lassáneapmi fas jagi 2008 ohppiidjoavkkus 2009 ohppiidjovkui.

Dan guovtti eará guovllus lea bártniid heaitin lohku áigodagas rievdan veaháš posiitiiva guvlui. Guovllus Muđui davvin lea dálaš dássi vuolemusas mii lea leamaš olles 2000-logus. Lulli- ja Gaska-Norgii lassánii heaitin lohku veaháš 2008 ohppiidjoavkkus 2009 ohppiidjovkui. Lohku 2009 ohppiidjovkui lea goitge vuolemusas olles 2000-logus.

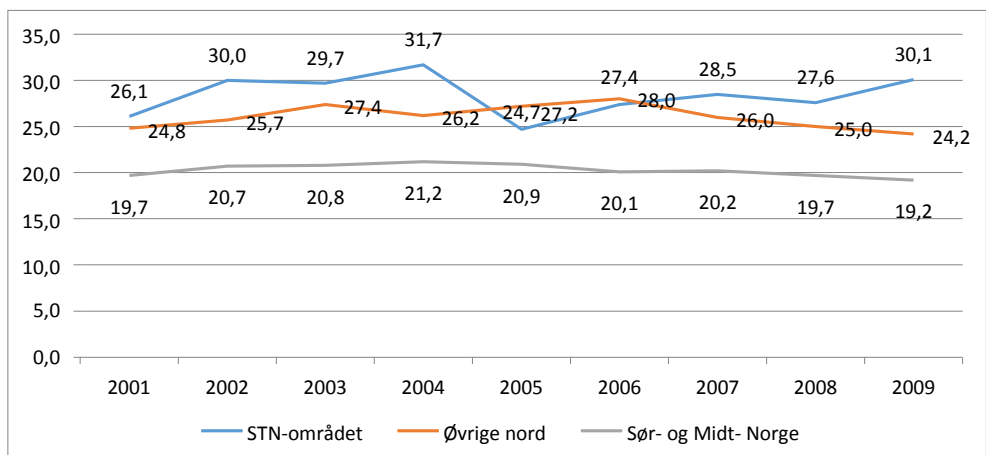
Figvra 3.8 Bártnit. Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid ássanguovllu ektui. Ohppiidjoavkkut 2000-2009

Nieiddaid heaitinlohku lea maiddái rievdan positiivvalaččat mañemus jagiid. Guovllus Muđui davvin lea heaitin 2009 ohppiidjovkui 24,2 proseanta, mii lea unnimus heaitin olles 2000-logus. Maññil go lei lassáneapmi heaitin logus 2000:s gitta 2006 ohppiidjovkui, de lea njiedjan heaitin lohku 3,8 proseantapoeaŋŋa. Heaitin Lulli- ja Gaksa-Norggas lea rievdan seamma ládje go guovllus Muđui davvin. Goappaš guovlluin lea dáláš heaitinlohku vuolimusas olles 2000-logus.

SED-guovllus lea baicca, nieiddaid heaitinlohku vuhtton čielgasit negatiivvalaččat rievdamet mañemus jagiid. Heaitin lea lassánan 24,7 proseanttas jagi 2005 ohppiidjoavkkus 30,1 prosentii 2009 ohppiidjovkui. Nu alla heaitin lohku lei ohppiidjoavkkus geat álge jagi 2004, 31,7 proseanta. Nu go ovdal namuhuvvon leat ohppiidjoavkkut SED-guovllus smávvat, ja jahkásaš rievdamat sáhttet soaitáhagaid duohken.

Figvra 3.9 Nieiddat. Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid ássanguovllu ektui. Ohppiidjoavkkut 2000-2009

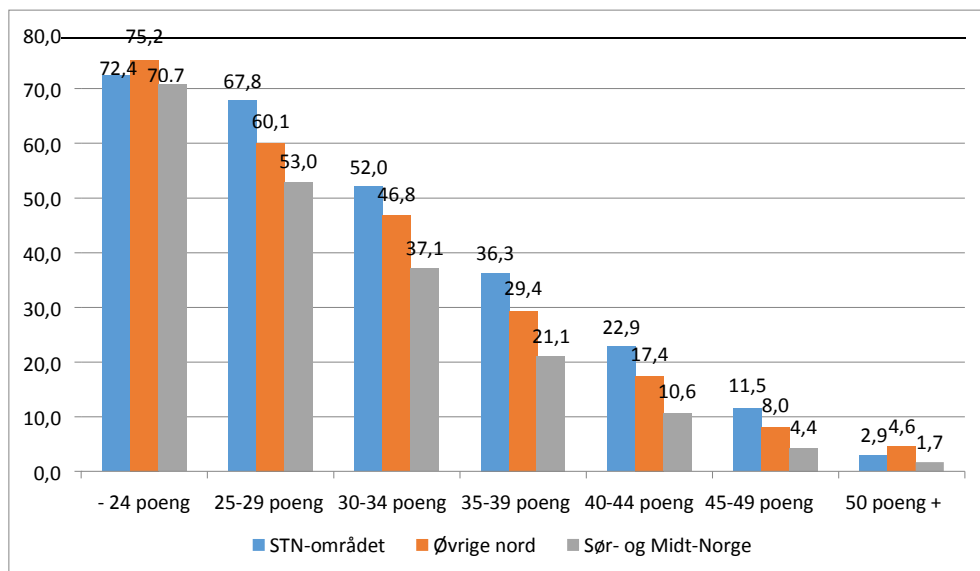
3.3.4 Heaitin vuodđoskuvlapoeaŋŋaid⁴ektui

Lea čielga oktavuohhta dan gaskkas makkár bohtosat leat vuodđoskuvllas ja heaitin joatkkaskuvla oahpus. Dan oaidná čielgasit figuvrras 3.10. Ii leat hirmástuhtti ahte heaitin lohku lea unnimus ohppiidjovkui geain leat buoremus árvosánit vuodđoskuvllas.

Oahppit geat álge jagi 2009 geain lei unnit go 25 vuodđoskuvlapoeaŋŋa, lei heaitin lohku 71 proseanttas gitta 75 prosentii. Nuppi dáfus, ohppiin geat ožžo 50 poeaŋŋa dahje eanet vuodđoskuvllas, lei heaitin lohku 2 gitta 5 proseanta.

Earret ohppiin geain lei unnimus dahje eanemus vuodđoskuvlapoeaŋŋa, de lei heaitin lohku SED-guovllus alit go dan guovtti eará guovllus. Mii dasa lea sивvan, ii leat buorre dadjat, eará go ahte leat relatiivvalaččat oalle unnán oahppit SED-guovllus. Maiddái moatti oahppi heaitin addá stuora erohusa proseantaid mielde. Nugo leat juohkán 7 «árvosátnejovkui» de šaddet logut hui smávvat. Joavkkus mas leat vuollil 25 vuodđoskuvlapoeaŋŋa leat ovdamearka dihte dušše 29 oahppi geat orrot SED-guovllus 2009 ohppiidoavkkus.

Figvra 3.10 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid vuodđoskuvlapoeaŋŋa ektui. Ohppiidoavku 2009

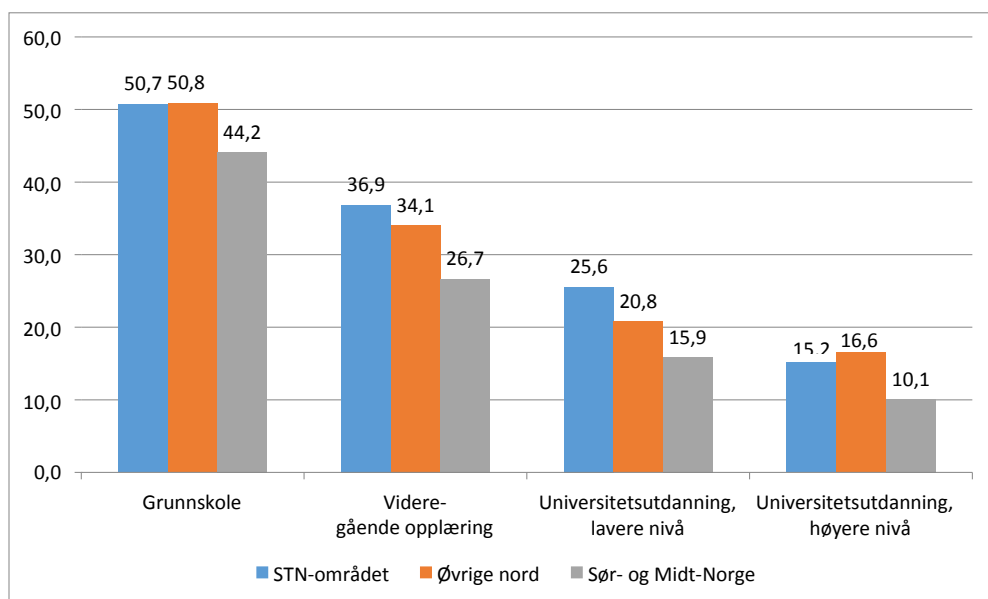
⁴ Vuodđoskuvlla fágaid árvosánit rehkenastojuvvojit vuodđoskuvlapoeaŋŋan. Vuodđoskuvlapoeaŋŋa čeahkkáigeassá buot oahppi bohtosiid guhtege fágas ja lea oassin dan vuodus mainna galgá beassat joatkkaskuvla ohppui. Vuodđoskuvlapoeaŋŋa lea supmi buot árvosániin dividerejuvvon lohku galle árvosánit leat, ja de gerdojuvvon logiin. Ohppiin geain leat unnit go 8 árvosáni ožžot nulla vuodđoskuvlapoeaŋŋa.

3.3.5 Heaitin váhnemiid oahppodási ektui

Lea maiddái čielga oktavuoha joatkkaskuvla heaitima ja váhnemiid oahppodási⁵ gaskkas. Figuvra 3.5.1 čájeha ahte oahppit geain goappaš váhnemiin lea vuoddoskuvla alimus oahppun, leat badjel bealli heaitán joatkkaskuvla oahpus guovtti davimus guovllus. Lulli- ja Gaska-Norggas lei heaitin unnit, 44,2 proseanta.

Ohppiin geain unnimus nuppi váhnemis lea oahppu allaskuvllas dahje universitehtas alit dásis, lea dábálaččat unnit heaitinlohku. Maŋemus jagi ohppiidjovkui lei heaitin SED-guovllus 15,2 proseanta, 16,6 proseanta Muđui davvin ja 10,1 proseanta Lulli- ja Gaska-Norggas.

Figuvra 3.11 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, váhnemiid oahppodási ektui. Ohppiidjoavku 2009

⁵ Dat váhnen goappás lea alit oahppu.

3.4 Maid barget sii geat leat heaitán joatkkaskuvla oahpus?

3.4.1 Álggahus

Leago sis geat leat heaitán joatkkaskuvla oahpus maŋemus jagiid, makkárge čatnašupmi bargoeallimii? Jus sii leat barggus, makkár suorggis de leat barggus? Leat go geográfalaš, sohka beali dahje agi mielde erohusat dan ektui makkár suorggis leat barggus? Dieid gažaldagaid leat geahččalan vástidit dán kapihttalis. Sii geat eai leat bargoeallimis, geat leat ekonomalaččat inaktiivvat, eai leat mielde dás.

Dán oktavuodas čujuhit SSB raportii 2014/37 «Ungdom som verken er i arbeid eller utdanning» čállán Tor Petter Bø ja Åsne Vigran. Raporta iská nuoraid vuollil 30 jagi, geat eai leat barggus, oahpus eaige oahpahallin. Raportas leat logut guhkit áiggi badjel ja das leat maiddá internášunála buohtastahtimat, geahča <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/ungdom-som-verken-er-i-arbeid-eller-utdanning>.

Leat oalle ollu erohusat heaitimis dán kapihttalis ja heaitimis nugo leat čállán 2. kapihttalis. Logut dán kapihttalis siskkildit maiddá olbmuid geat eai goassege álgán joatkkaskuvla ohppui. Čadahanstatistihka gusto dušše ohppiide geat álge joatkkaskuvla ohppui vuohččan guhtege čavčča.

Čadahanstatistihka čájeha ohppiid stáhtusa čadaheami ektui maŋŋil 5 jagi. Oahppit geat ain leat oahpus maŋŋil 5 jagi sáhttet danne juogo čadahan oahpu dahje heaitán maŋŋil 5 jagi áigodaga. Daid ohppiid stáhtus ii leat danne dihtosis čadahanstatistihkas. Heaitin lohku dán kapihttalis ii čatnas 5 jahkái ja loahpalaš dilli čadaheami ektui lea dihtosis. Čadahanstatistihka guoská oahppi ássanguvlui go leat 16 jagi, mii mearkaša dalle go sii álge joatkkaskuvla ohppui. Dán kapihttalis geavahit sin dáláš ássanguovllu. Danne šaddá váttisin buohtastahtit ássanguovlluid ektui, go oahppit sáhttet fáren dan rájes go álge joatkkaskuvla ohppui.

Datagáldus NUDB leat diedut buot olbmuid álgín- ja loahpahanáiggiin iešgudetge dási oahpuin. Sivas go váilot diedut oahpu birra ovdal 1974, danne lea populašuvdna ráddjejuvvon ahkejuvkui 19 gitta 49 jagi. Heaitin/ii álgán lohku, mii dán kapihttalis geavahuvo, lea olmuin geat eai goassege loahpahan joatkkaskuvlla. Dat leat juogo:

1. Olbmot geat eai goasse álgán joatkkaskuvla ohppui.

Sis ii leat registrerejuvvon dáhton ahte leat álgán joatkkaskuvla ohppui. Jus dasa lassin váilu dáhton goas leat loahpahan joatkkaskuvlla ja dat dáhton goas leat álgán alit ohppui, de rehkenastit dan olmo «ii goassege álgán joatkkaskuvlii».

dahje

2. Olbmot geat álge, muhto geat eai goassege čadahan joatkkaskuvla oahpu.

Sis lea dáhton goas álge joatkkaskuvlii ovdal 2009, muhto váilu dáhton goas leat loahpahan joatkkaskuvlla ja dasa lassin váilu maiddá dáhton universitehta/allaskuvla álgimis.

Olbmot geat álge joatkkaskuvla ohppui jagi 2009 dahje maŋŋil ja geain váilu dáhton ahte leat loahpahan joatkkaskuvlla, dáidet jáhku mielde ain oahpus. Sii eai leat rehkenaston heaitán ja eaige leat mielde dás viidásit analysas.

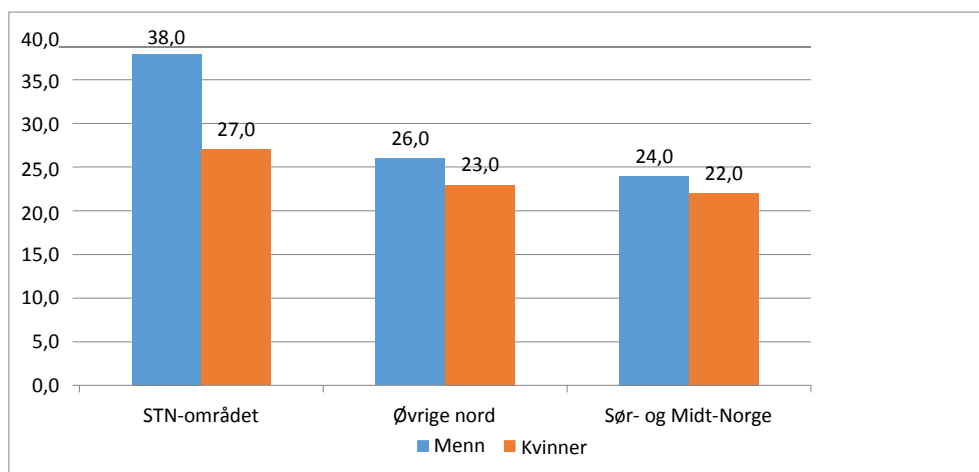
3.4.2 Heaitin/váilevaš álgín

Oddajagimánu 1. beaivvi 2014 lei olmmošlohku SED-guovllus ahkejoavkkus 19-49 jagi 20579. Okta golmmas dain, 33,2 proseanta, eai leat goassege čadahan joatkkaskuvla oahpu. Dat lea mearkkašahtti alit lohku go guovtti eará guovllus. Guovllus Muđui davvin lei lohku 26,3 proseanta, ja Lulli- ja Gaska-Norggas lei vástideaddji lohku 23,9 proseanta. Vaikko leat badjelis namuhuvvon erohusat, de orrot heaitin logut muđui seammaláaganat go heaitin nugo boahá ovdan 2. kapihttalis.

Figuvra 3.12 čájeha mo heaitin/váilevaš álgín joatkkaskuvla oahpus juohkása sohkabeliid gaskkas. Heaitin lea alimus SED-guovllus, muhto 38 proseanta dievdduide ja 27 proseanta nissoniidda. Dat lea mearkkašahtti ollu alit heaitin go guovtti eará guovllus.

Figuvra čájeha muđui ahte heaitin/váilevaš álgín Lulli- ja Gaska-Norggas lea 2 proseantapoeaŋŋa vuollelis nissoniidda go dievdduide. SED-guovllus lea dát sohkabealerohus 11 proseantapoeaŋŋa.

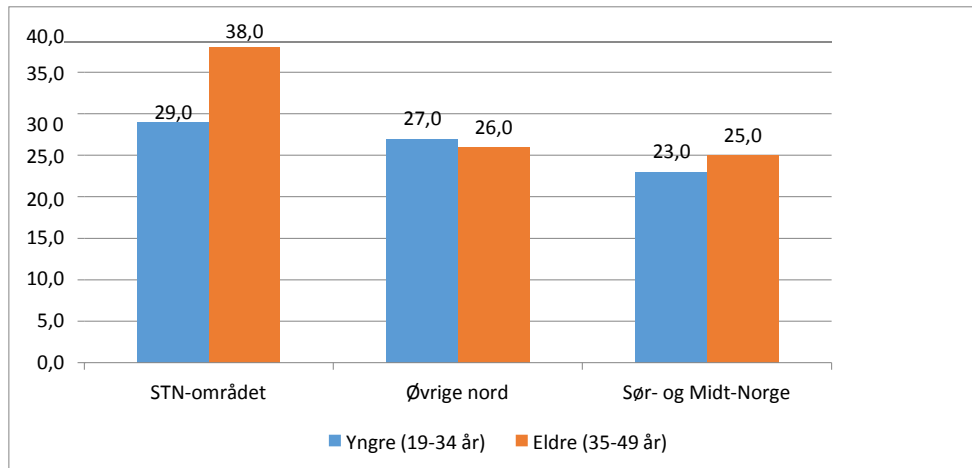
Figuvra 3.12 Heaitin/váilevaš álgín joatkkaskuvla oahpus, ohppiid sohkabeale ja ássanguovllu mielde. Buot ohppiidjoavkkut

Figuvra 4.13 čájeha mo heaitin/váilevaš álgín lea juohkásan ahkejoavkkuid mielde. Earret guovllus Muđui davvin, lea heaitin/váilevaš álgín lohku eanemus ahkejoavkkus 35 gitta 49 jagi (boarráseabbo). Das leat olbmot geat álge joatkkaskuvla ohppui muhtumin áigodagas 1982- 1996.

SED-guovllus 38 proseanta boarráseappuin heite/eai álgán joatkkaskuvla ohppui. Ahkejoavkkus 19-34 jagi (nuorabut) lea heaitin/váilevaš álgín 29 proseanta, nappo lea erohus 9 proseantapoeaŋŋa nuorabut jovkui buorin. Lulli- ja Gaska-Norggas lea dát erohus 2 proseantapoeaŋŋa. Guovllus Muđui davvin lea dát erohus 2 proseantapoeaŋŋa. Muđui davvin lea nugo namuhuvvon, boarráseappuid gaskkas unnimus heaitin/váilevaš álgín.

Figuvra 3.13 Heaitin joatkkaskuvla oahpus, ohppiid agi ja ássanguovllu mield. Buotohppiidjoavkkut

3.4.2 Leat go ožžon barggu?

Leat go sii geat heite/eai álgán joatkkaskuvla ohppui barggus vai leat go sii olggobealde bargoeallima?

Høgskolen i Oslo og Akershus dutki Idunn Brekke lea čadahan dutkama makkár bargočatnašupmi lea ohppiin geat leat gártan eret joatkkaskuvla oahpus ja geat álge joatkkaskuvlaohppui áigodagas 1994 rájes 1998 rádjái. Su čeahkkáigeassu lea ahte 7 oahppi 10 oahppis geat gárte eret joatkkaskuvla oahpus leat barggus 10 jagi manjil go sii álge. Son čeahkkáigeassá ahte oallugat heitet skuvillas juste danne vai ožžot barggu, geahča <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Faar-jobb-selv-om-de-dropper-ut-av-skolen>

Tabealla 3.1 čájeha ahte sullii 2 oahppi 3 oahppis geat eai goassege čadahan joatkkaskuvla oahpu, leat barggus dál. Dat barggolašvuodaoassi lea veaháš alit SED-guovllus go dan guovtti eará guovllus, 64,2 proseanta Lulli- ja Gaska-Norggas ja 66,5 Muđui davvin.

Tabealla 3.1 čájeha maid ahte oassi geat leat bargoeallimis, lea alit dievdduid gaskkas go nissoniid gaskkas. SED-guovllus leat barggus 70,5 proseanta dievdduin geain váilu joatkkaskuvla oahppu. Vástideaddji oassi nissoniidda lea 61,4 proseanta.

Tabealla 3.1 Oassi barggus, ohppiid sohkabeali ja ássanguovllu ektui.

	Dievddut	Nissonat	Oktiibuot
SED-guovllus	70,5	61,4	67,0
Muđui davvin	69,7	61,9	66,5
Lulli- ja Gaska-Norga	69,0	57,9	64,2

Eará ládje daddjon, de čájeha tabealla 3.1 ahte sullii 35 proseanta sis geat gahčče eret joatkkaskuvllas, leat barggu haga dál. SSB bargoveahkeguorahallan čájeha ahte lea 7,8 proseanta bargguhisvuolta ahkejoavkkus 15- 24 jagi, ja ahkejoavkkus badjelis, 25-54 jagi, lea bargguhisvuolta 3,3 proseanta.

Tabealla 3.2 loguid ii sáhte buohtastahttit SSB bargguhisvuodaloguiguin. Dat gii lea bargguheapme lea olmmoš geas ii leat bargu mainna dine ja gii lea geahččalan háhkat barggu manjemus njealji vahkkus, ja gii livčče sáhttan bargagoahtit guokte čuovvovaš vahku. Buohtastahttin dán kapihttala loguiguin ii leat vejolaš, go ii leat dihtosis man ollu bargoohccit duodaid leat.

Lea go vejolaš jurddašit ahte dat boarráseappot, geat gárte eret joatkkaskuvla oahpus ollu jagiid áigi, eanetmuddui leat ožžon barggu go dat nuorabut geat «aitto» leat gártan eret joatkkaskuvla oahpus.

Vástádus dasa lea ahte áigi čuollá bargoohcciid beali. Tabealla 3.2 čájeha ahte barggolašvuodaossii boarrásiid gaskkas geain ii leat joatkkaskuvla oahppu, lea moadde proseantapoeaŋŋa alit go daid nuorabuid gaskkas. Nuorabuid oassi lea 60 gitta 66 proseanta, muhto daid boarrásiid oassi lei 68 gitta 70 proseanta. Dat ahke gaskavuolta lea seamma buot guovlluin dušše veaháš erohusain. SED-guovllus gos eanemusat leat ožžon barggu, lea unnimus erohus ahkejoavkkuid gaskkas 2,8 proseantapoeaŋŋa. Lulli- ja Gaska-Norggas lea erohus stuorit, 7,3 proseantapoeaŋŋa.

Tabealla 3.2 Oassi barggu, ohppiid agi ja ássanguovllu ektui. Proseanta

	Nuorabut, 19-34 jagi	Boarráseabbo, 35- 49 jagi	Oktiibuot
SED-guovllus	65,5	68,3	67,0
Muđui davvin	63,4	69,8	66,5
Lulli- ja Gaska-Norga	60,4	67,7	64,2

3.4.3 Makkár suorggis sii barget?

Makkár suorggis barget sii geain ii leat joatkkaskuvla oahppu? Tabealla 4.4.1 čájeha dárkilis loguiguin makkár ealáhusain sii barget, geain váilu joatkkaskuvla oahppu. Logut leat juhkkon guovllu ja sohka beali ektui.

Tabeallas oaidnit ahte nissonat leat barggus eará surggiin go dievddut. Tabealla čájeha maiddá ahte leat dihto geográfalaš erohusat «suorgeválljemis». Njeallje ealáhusa leat mángga sajis, ja sullii 55 proseanta olbmui leat barggus ovttas dain ealáhusain.

- Measta 1 olmmoš juohke 5 olmos lea barggus Gálvogávppašeami suorggis. Gálvogávppašeapmi lea bajimusas sihke Lulli- ja Gaska-Norggas ja Muđui davvin. SED-guovllus leat baicca guokte eará ealáhusa main leat stuorit logut.
- Lulli- ja Gaska-Norggas lea dearvvašvuodasektor nubbin dábálaččamus suorgi, ja SED-guovllus lea dearvvašvuodasektor dávjjimus bargu. Dearvvašvuodasektoris leat čielga erohusat sohka bealiid gaskkas. Oassi nissonolbmui leat «válljejit» dán sektora lea guđa geardde stuorit go dievdduin. Oassi dievddut leat barget dearvvašvuodasektoris lea vuollel 7 proseanta goappaš guovlluin davvin ja 5 proseanta Lulli- ja Gaska-Norggas.
- Huksen ja rusttet ja Industriija leat dávjá ovddastuvvon bargosuorggit daidda geain váilu joatkkaskuvla oahppu. Dát guokte suorggi leat dábálaččat dievdduide. Sullii 18 proseanta dievdduin leat barggus huksen ja rusttet suorggis. Dušše 2 proseanta nissoniin barget dan suorggis. Oassi lea sullii seamma buot golmma guovllus.

- Eanadoallu, vuovdedoallu ja guolásteapmi lea ealáhus maid nubbin dávjjimus «válljejit» SED-guovllus. Dán ealáhusa «válljejit» hárvetbut Muđui davvin ja Lulli- ja Gaska-Norggas. SED-guovllus leat 18,5 proseanta dievdduin ja dušše 3,8 proseanta nissoniin barggus eanadoalus, vuovdedoalus ja guolásteamis

Tabealla 3.3 Ealáhusčatnašupmi olbmungeainiileatjoatkkaskuvlaoahppu, sohkaelliidektui. Proseanta

SED-guovllus	Dievddut	Nissonat	Oktiibuot
Oktiibuot	100,0	100,0	100,0
Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat	6,5	37,3	17,3
Eanadoallu, vuovdedoallu ja guolásteapmi	18,5	3,8	13,3
Gálvogávppašeapmi	11,7	15,6	13,1
Huksen ja rusttet	18,0	1,5	12,2
Industriija	14,0	8,3	12,0
Fievrrideapmi etc.	11,8	3,6	8,9
Fitnodatlaš bálvalusdoaimma	4,0	6,4	4,8
Eará ealáhusat	15,5	23,5	18,4
Muđui davvin			
	Dievddut	Nissonat	Oktiibuot
Oktiibuot	100,0	100,0	100,0
Gálvogávppašeapmi	16,5	20,6	18,1
Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	6,6	34,2	17,2
Huksen ja rusttet	18,5	1,4	11,9
Industriija	12,2	6,6	10,0
Fievrrideapmi etc.	12,3	3,0	8,7
Fitnodatlaš bálvalusdoaimma	6,8	7,9	7,3
Eanadoallu, vuovdedoallu ja guolásteapmi	9,3	1,9	6,4
Eará ealáhusat	17,8	24,4	20,4
Lulli- ja Gaska-Norga			
	Dievddut	Nissonat	Oktiibuot
Oktiibuot	100,0	100,0	100,0
Gálvogávppašeapmi	17,4	21,9	19,2
Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	5,1	29,0	14,5
Huksen ja rusttet	18,1	1,7	11,7
Industriija	14,1	6,4	11,0
Fitnodatlaš bálvalusdoaimma	10,2	10,4	10,3
Fievrrideapmi etc.	12,0	3,7	8,7
Eanadoallu, vuovdedoallu ja guolásteapmi	3,4	1,1	2,5
Eará ealáhusat	19,7	25,8	22,1

3.5 Konklusuvdna ja evttohus viidásit analysai

3.5.1 Konklusuvdna

Kapihtal 3.3 čájeha ahte

- Heaitin lea stuorit SED-guovllus go guovvtti eará guovllus, sihke ohppiid sohkaheali ja oahppoprográmma ektui.
- Buot golmma guvlui gusto ahte heaitin bártneid gaskkas ja heaitin fitnofágalaš oahppoprográmmain lea veaháš njiedjan maŋemus jagiid. Heaitin nieiddaid gaskkas ja ohppiin studeremii-ráhkkanahhti oahppoprográmmas ii leat báljo rievdan áigodagas.

Kapihtal 3.4 čájeha ahte

- Sullii 2 olbmo 3 olbmoss geain ii leat joatkkaskuvla oahppu, lea bargu. Oassi geat leat barggus lea stuorit SED-guovllus go dan guovvtti eará guovllus.
- Gárvogávppašeapmi, dearvvašvuodasektor, huksen ja rusttet ja industriija leat dávjá «válljejuvvon» ealáhusat. SED-guovllus leat vuoddoealáhusat mearkašuhhti dábálaččabut go dan guovvtti eará guovllus.
- Sohkahealiid «bargosuorggiválljemis» lea oalle stuora erohus. Nissonat barget dávjjiibut fuolahusbargguin, seammás go dievddut barget dávjjiibut huksen ja rusttet suorggis. Dát sohkaheale erohusat leat buot golmma guovllus.

3.5.2 Árvalusat viidásit analysaide

Kapihtal 3.4 čájeha ahte eanadoallu, vuoddedoallu ja guolástus leat dávjá ealáhusain olbmuid geat ássat SED-guovllus ja geain váilu joatkkaskuvla oahppu. Vuoddoealáhusain leat máŋga vuolit ealáhusjoavkku maid ii soaitte vejolaš doaimmahit buot osiin riikkas. Sáhtášii identifiseret eanet vuolitealáhusaid mat leat SED-guovllu vuoddoealáhusain ja ráhkadit vástideaddji buohtastahtimiid dainna guvttiin eará guovlluin.

Dán artihkkalis leat ovdanbuktán loguid sin bargočatnašumis geat leat heaitán joatkkaskuvla oahpus. Analysa sáhtášii joatkit nu ahte háhká loguid maiguin sáhtá buohtastahtit bargočatnašumi olbmuiguin geat leat čadahan joatkkaskuvlla ja olbmuiguin geat leat čadahan universitehta- dahje allaskuvla oahpu. Man stuora oassi leat barggus ja makkár ealáhusain barget dat olbmot?

Heaitin joatkkaskuvla oahpus lea veaháš vuollelis stuora gávpogiin go muđui riikkas. SED-guovllus eai leat stuora gávpogat, muhto guovlluin Muđui davvin ja Lulli- ja Gaska-Norggas gal leat. Sáhtášii dan vuodul guorahallat lea go sivvan erohusaide mat leat joatkkaskuvla heaitimis nugo oaidnit 3. kapihttal, njuolgut dat ahte gos leat ja eai leat gávpogat.